

Hertzka Tivadar: Magyarország gazdasági függetlenítésének útjai*

Vannak és voltak egészen független államok, amelyek gazdaságilag a legszorosabb közösségben éltek másokkal, p. o. Bajorország Poroszországtól 1866 előtt tökéletesen független állam volt, olyannyira, hogy még háborút is viselt ellene, de azért vámközösségben élt vele. A vámközösség a háború alatt sem szűnt meg és a porosz bank Bajorországnak is a bankja volt. És megfordítva, vannak államok és területek, melyek politikailag egységesek és azért mégis több vámterületből állanak. A múlt században alig volt állam, amely több vámterületre ne szakadt volna. Franciaország pl. 180 különböző vámterületből állott Colbert idejéig. Mai napság a szomszéd Ausztriában van egy tartomány: Tirol, amelynek külön gabonavámja van. A mi hazánkban is, fővárosunk úgyszólván elkülönített vámterület. Mindazonáltal senki sem fogja képzelní, hogy Budapest önálló, független vámterület, mert Budapestnek vámalkotmányát nem a városházán, hanem az országgyűlésen határozzák meg egészen úgy, miként Tirol vámját a *Reichsrat*-ban. Tehát az önállóságnak nem az a kritériuma, hogy külön bankja van-e egy országnak, külön

vámterüle, hanem az, hogy ki határoz afelett? Ha az ország önelhatározásától függ az, ami akár a vámügyek, akár a bankügyek terén történik, akkor az illető ország független. Ellenkező esetben függő s így pl. Magyarországnak 1850-ig külön vámterülete volt, de azért Ausztriának rabszolgája, gyarmata volt, roert vámrendszerét nem a magyar országgyűlés, hanem a bécsi udvar a bécsi kamara határozta el. Tehát elvben Magyarország önálló, független gazdasági terület lehetne, még ha vámközös-

*Szerző előadta a *Társadalomtudományi Társaság*-nak 1909. december hó 20-án tartott felolvasó ülésén.

ségben s közös bankkal élne is Ausztriával. Hogy milyen érvek kényszerítenek bennünket arra, hogy ezen állapotnak a vámügy terén véget vessünk, erről ma beszélni nem akarok, ez nem égető kérdés. Megoldásához 1917-ig úgy sem foghatunk, de különben is hiába határoznánk el mi a vámügy és minden más egyéb gazdasági kérdésben akármit, míg önálló hitelügyünk nincsen. Ismétlem, hogy ezen hitelügyi és bankügyi önállósághoz elvben nem szükséges, hogy külön magyar bank alakíttassék. Bankügyi önállóságunkhoz és függetlenségünkhöz csak az szükséges, hogy az ország határozzon afelett, ami lehetséges volna a közös intézmény keretében is, hogy mi történjék az ő területén a bankkal. Példa gyanánt utalhatok itt a közös vasutakra. Magyarországnak két vasútja van, amely Ausztriával közös: A Déli vasút és a Kassa-oderbergi. Azért Magyarországnak vasútügye Ausztriától önálló, mert sem a *Reichsrat*-nak, sem az osztrák kormánynak nincsen hatalmában azt befolyásolni, hogy mi történjék magyar területen ezen vasúttal. Hogy milyen kézben van ezeknek a vasútársaságoknak a tőkéje, az is közömbös dolog. Mert hiszen pl. a Déli vasútársaságnak tőkéje francia kézen van. Hallott-e arról valaki, hogy azért, mert e vasút tőkéje francia, Franciaország a magyar vasút tarifáit befolyásolni akarta volna? Eszeágában sincs. Ellenben a banküggyel másképp áll a dolog. Igenis a bankügy terén Ausztria abból az állításából, hogy az itten közösen működő banknak a tőkéje osztrák tőke, azt az igényt emeli, hogy ő legyen ura a bankügynek magyar területen is.

Nem akarom bővebben megvizsgálni, hogy tényleg megfelel-e a valóságnak ez az állítás; annál kevésbé, mert ha igaz volna is, arra az osztrákok a magyar bankügybe való beavatkozást nem alapíthatják. Ausztriának számos bankja van, amelynek tőkéje idegen kézen van, pl. az Angol-osztrák banknak tőkéje angol kézen van. Befolyása van-e azért az angol parlamentnek erre a pénzügyre? Szó sincs róla. Ellenben Ausztria ez alapon azt követeli, hogy mint legfőbb gyám örködjék Magyarországnak hitelügye és bankügye felett. Ezt az állapotot egy önérzetes nemzet még akkor sem tűrné el, ha ezen idegen gyámunk jóakarónk volna. De tudvalevőleg ép ellenkezőleg áll a dolog: ha valamiről kiderül, hogy azt Magyarország akarja, óhajtja, ez már magában véve elegendő ok arra, hogy Ausztria, ha teheti, megtagadja azt tőlünk. És ez első sorban a bankügyben van így. A jegybank az úgynevezett paritás elvén alapszik, melynek én mindig ellensége voltam. Ez a paritás azt jelenti, hogy a banknak főtanácsa ugyanannyi osztrák, mint magyar állampolgárból álljon és hogy ezek a banknak, közösen, legfontosabb ügyeit elintézzék. A mi magyar főtanácsosainknak joguk van, hogy közvetve beleártsák magukat abba, mi történjék Prágában vagy Csernoviczban és az osztrákoknak joguk van abba beavatkozni, hogy mi történjék Kecskeméten és Debrecenben. A mi érdekünk nem az, hogy osztrák városok ügyeivel foglalkozzunk. A magyarok ezt nem is teszik. Ellenben az osztrák főtanácsosok szent kötelességüknek

tartják, hogy a magyar városokkal ép olyan intenzíven foglalkozzanak, mint az osztrákokkal. De ez volna még a legkisebb hiba. Mielőtt tovább érvelnék, hangsúlyoznom kell, hogy én nem vagyok a közös bank intézményével szemben elfogult. Ellenkezőleg egész határozottan és némileg ellentétben még az úgynevezett közös bankosokkal is állítom és másfél évtized óta folytonosan arra utalok, hogy ez a mi közös bankunk a világnak legerősebben fundált, leghatalmasabb bankintézete. Ez abszurdumnak látszik, de a rideg számok bizonyítják. A közös banknak annyi aranya van, mint a hatalmas angol és német bankoknak együttvéve. De ez még nem jellemzi eléggé óriási voltát. Hiszen egy intézet hatalma nemcsak attól függ, hogy mennyi pénze van, hanem attól is, hogy hogyan viszonylik ez az ő pénzkészlete a pénzszükségletéhez. Az angol banknak alig van annyi aranya, mint amennyire neki néha szüksége van. Előfordult az az eset, hogy az angol bankból, melynek érckészlete néha 400 millióra apad, olykor 500 millió folyt ki. Ez tehát gyöngé bank, amelyik nagyon gyakran kapkod arany után és csak erős megfeszítéssel tudja teljesíteni a készfizetéseket. A mi bankunknak pedig körülbelül 1,5 milliárd koronával több aranya van, mint amennyire a legrosszabb esetben szüksége volna. Egy óriás! De ép oly egészen sajtáságos, elkülönített és egyedülálló, mint az ő hatalma, a szervezete is. Míg minden más jegybank úgy van alkotva, hogy pénzerejét minél tökéletesebben kihasználhassa az ország kereskedésének, iparának támogatására: addig az osztrák-magyar banknak statútuma úgy van megcsinálva, hogy minél tökéletesebben elpocsékolva, kinullázva, semmivé téve legyen az ő hatalma. Ezt rideg példákkal fogom bizonyítani. A jelen percben a német bank a rendelkezésére álló pénzüsszegnek 90%-át hasznosítja, kölcsönadja kereskedőknek és iparosoknak. A mi bankunk a ma rendelkezésére álló összegeinek nem is a negyed részét bocsátja tényleg Magyarország és Ausztria kereskedelmi, ipari világának használatára. A német statútum azt mondja: megengedem a bankomnak mint a pénzkiadás utolsó határát, hogy annyi bankót hozzon forgalomba, amennyinek 40%-a arannyal van fedezve. Másképp mondva: hogyha pl. a német bankban 1 milliárd arany fekszik, akkor a német banktörvény feljogosítja a német bankot, hogy 2,5 milliárd márkát bankóban kiadjon és a differencia az 1 milliárd és a 2,5 milliárd között az az összeg, amellyel a német bank segítheti Németország kereskedelmét és iparát. Ezt a nagymérvű bankókibocsátást már most azzal korlátozza a német törvényhozó, hogy egy bizonyos, szűkebb határon túl minden kibocsátott bankó után 5%-os adót követel. Ha pl. a porosz banknak meg van engedve, hogy, 2,5 milliárd márkát kibocsásson, akkor körülbelül 2 milliárdig adómentesen teheti ezt. Ezt a rendelkezést mi is utánozzuk. Nekünk is kettős kontingensünk van. Nálunk is végső esetben annyi bankó bocsátható ki, amennyinek 40%-a ércfedezettel bír. De minden bankót, ami az ércalapon + 400 millió fölül forgalomba jön, 5%-al adóztatnak meg. Mit jelent ez? A németnél

azt jelenti ezen kétféle kontingens, hogy a bankók zömét ingyen bocsáthatja ki és az összmenységnek legfeljebb 25%-át kell 5%-os kamattal megadózni. Nálunk megfordítva áll a dolog. Nagyon parányi mennyiséget lehet csak adó nélkül kibocsátani és ennek 3—4-szeresét csak akkor szabad kibocsátani, hogyha 5%-os adót fizet érte. Ezt a bank persze nem teheti. Hiszen nem adhat 4%-os pénzt, ha ő azért 5%-ot fizet. Tehát a mi bankunk erejének túlnyomó része nullifikálva van. Ez pedig azért, és pedig bevallottan csak is azért van így, mert ezen a politikán mi tönkremegyünk. Ez az egyedüli ok. Ez a rendszabály kétségkívül árt Ausztriának is, de, hogy durva szót használjak, nekünk magyaroknak még inkább kilóg a nyelvünk és ez elég ok Ausztriának arra, hogy ehhez tapsoljon. Azért olyan a bank akta, amilyen, mert ez Magyarország tönkretételére vezet. Ezért túri Ausztria dacára annak, hogy kárára van. Hasznára csak egynéhány nagy tőkebirtokosnak van, mert ők nem szeretik a banknak konkurrenciáját, nem volna ínyükre, hogyha a jegybanknál másfél milliárddal több pénz volna kapható. Nálunk is hasznára van egynéhány nagytőkésnek; az osztrák nép és a magyar nép egyaránt megsínyli ezt az állapotot.

A harmadik baja a közös banknak, hogy mindeddig a készfizetéseket kötelezőleg fel nem vette. Fizet, kapni nála 16 esztendő óta bankóért aranyat, vagy arany váltót, de ezt csak jószántából teszi és minden percben beszüntetheti. Ennek az a következménye, hogy kereskedelmi hitelünk a külföldön nincsen. Az értékpapírok terén ez még nem olyan óriási baj; a világpiac követel ugyan itt is bizonyos biztosítéki prémiumot, mely prémium 16 évvel ezelőtt 3—4 százalék volt. Minthogy azonban a tőkevilág látta, hosszú éveken át, hogy mindannyiszor aranyat kapott cserében, valahányszor a bank kasszáinál megjelent a papirosos, hát leszállt ezen biztosítéki prémium és jelenleg csak 1,5%. A 3—4% sem volt döntő akadálya az értékpapír forgalomnak, mert ez az üzletág tudvalevőleg hosszúlejáratú. Egészen másképp áll a dolog a kereskedelmi forgalomban, amelynek döntő papirosa a váltó. A külföldön elhelyezett váltóknak általános ú. n. *Laufzeit*-je átlag 6 hét. Ha már most a leszámítoló egy váltóért másfél %-kal kevesebbet adna, mert papirosra szól, ez 12%-os kamatlábdragulást jelentene az arany váltóhoz képest. Ez a szegényes biztosítéki sarc jelenleg tényleg alig $\frac{1}{2}$ %. De ez is 6 hétre annyi mint 4%, tehát rendszerint kettős diszkontot kellene a külföldnek fizetnünk. Ezt nem tehetjük. Mit jelent ez? Talán arra számítunk, hogy ha valutánk végleg rendezve lesz, elhagyjuk bécsi piacunkat, és Lipcsébe menjünk leszámítolni? Eszünk ágában sincsen. Bécs marad főpiacunk, ott lesz legjobb hitelünk akkor is, de ezen bécsi leszámítoló urunk, aki eddig tudta, hogy neki kénye-kedve szerint ki vagyunk szolgáltatva, mert ha ő nem ad, számunkra sehol pénz nincs, tudni fogja, hogy ha nagyon kutyául bánik magyar kliensével, ez máshova megy — és ez elegendő ok lesz arra, hogy másképp bánják velünk.

Nekünk tehát olyan bank kell, amelyikbe csakis nekünk van beleszólásunk. Nekünk olyan bank kell, amelynek az ő valódi vagyonának megfelelő szolgáltató képessége a státútumnak célszerű alkotása által megteremtessék. Nekünk olyan bank kell, amelyik kötelezően felveszi a készfizetéseket és azáltal megteremti a külföldi konkurrenciának lehetőségét a kereskedelmi hitel terén. Ismétlem, hogy mindez elvben elérhető volna a közös bank intézmény keretében is, hisz ezt a világnak egyik leghatalmasabb intézete megtehetné, sőt Ausztriának nem kárára, hanem hasznára válnék. De Ausztria nem akarja. Itt nem elvi kérdésekről van szó, hanem praktikus kérdésekről. Hogy ezt elérjük, ahhoz erélyes, elszánt fellépés volna szükséges. Igenis, ha a magyar államférfiak azt mondanák a közös banknak: vagy teszed amit akarok, vagy a magam útján járok, akkor elérhetnénk mindent. De mit tettek e helyett a mi államférfiaink? Összehívtak egy ankétet, amelyen nagy presszió és erőszakoskodás révén a szegény, tehetetlen, a kérdéshez többnyire alig értő szakértőkből kisajtolták ország és világ színe előtt azt az ítéletet, hogy amit a világnak minden népe, a legcsekélyebb Balkán államocska is keresztülvitt, arra mi magyarok képesek nem vagyunk. Voltak, akik egyáltalán tagadták, hogy önálló bankot lehetne Magyarországon csinálni. Mások azt mondták, hogy csinálhatunk, de ez a készfizetést fenn nem tarthatná, tehát megbuknék. És a legóvatosabbak azt mondták: jegybankot csinálni lehetne, de hova jutnánk hitelünkkel? Mi volna a kamatláb Magyarországon? Ha pedig így áll a dolog, akkor annak a rongyos koldusnak, aki önállóan semmitsem tehet, az a kötelessége, hogy jötevőjének, aki kegyelemből megengedi, hogy hatalmas bankjával éljen, kezét-lábát csokolni kellene; ha ahelyet ez a szemtelen még föltételeket szab, erre csak egy a felelet: hátba kell döfni, ki kell rúgni, és úgy is történt. Kirúgták a mi minisztereinket. Szóba se álltak velük. Önök olvastak tárgyalásokról: nem tárgyaltak velük! Csak hosszú rimánkodás után egyeztek bele abba, hogy tessék-lássék tárgyalás jöjjön létre, amelyikben előzetesen ki volt mondva, hogy engedményt nem kapnak. És hogy milyen Ausztriában a felfogás ezen tekintetben, erről személyes tapasztalatom van. Ezelőtt négy héttel voltam Bécsben, találkoztam a legkonzervatívabb, legmérsékeltebb államférfiak egyikével, aki képtelen dühvel nyilatkozott a magyarok követeléseiről. Megkérdeztem tőle, hogy hát mit vétettünk? Erre azt a feleletet kaptam: Az semmi, hogy önök bennünket 40 éven keresztül mindig kizsaroltak? Hiszen minden tárgyalásnál a bankügyről folyt a leghevesebb vita. Önök mindig koncessziókat préseltek ki tőlünk és fenyegetőztek, hogyha nem teljesítjük vakmerő kívánságaikat, akkor önálló bankot létesítenek, és most kisült, hogy önök ezt nem tehetik. Tehát megszaroltak bennünket. Ez a hangulat Ausztriában. Vannak nyilatkozatok Ausztriának legbetolyásosabb emberétől, Luegertől, aki Ausztriának ezidőszerint valódi ura, és aki ezt mondta: — Én nem tudom, hogy mit

akarnak a magyarok, nem értek hozzá, nem is vagyok rá kíváncsi. Ha azonban merészkedik a bank akármilyen magyar követelésnek eleget tenni, megszűnik az osztrák privilégiuma! Ez Bécsben a felfogás velünk szemben. Itten nincs más út, mint az elválás. Itten az a kérdés, hogy hasznos vagy káros egy nagy közös bank, vagy jobb-e két kisebb külön bank, merőben ideologikus. Mintha az olyan ember, akit a felesége minden éjjel meg akar fojtani, minden nap meg akar mérgezni, azon kezdene elmélkedni, hogy szép és hasznos intézmény-e a házasság? A házasság szép és hasznos, de ezzel a feleséggel élni tovább nem lehet.

Már most az a kérdés, hogy elválhatunk-e? Csinálhatunk-e önálló külön bankot? Hiszen még azt is kétségbe vonták, hogy kaphatunk az önálló bankra való tőkét. Ez olyan kérdés, amit tudományos körökben felvetni lehet, de minden béresgazda az országnak legelhagyatottabb pusztáján is arcunkba nevetne, ha azt kérdeznék tőle, hogy kapható-e tőke a bankocsinálás üzletére? Parasztember is tudja, hogy annál jobb üzlet nincsen. Ha be nem börtönöznék azt, aki privilégium nélkül hozzá fog, nagyon sokan adnák magukat erre a mesterségre. Ezen magyar bankocsinálási engedély olyan üzlet, amelynek az én számításom szerint a rendes kamaton felüli jövedelmezősége körülbelül 10—12 millió korona évente. Ez nem is maximális, de minimális összeg. Hogy kapható-e tőke oly üzletre, aminek rendes kamatán felüli haszna évi 10—12 millió korona: oly kérdés, mely nem kell, hogy nekünk nagy gondot okozzon. Csak az okozhat fejtörést, hogy mennyit fizessen a tőkés ezen busásan jövedelmező privilégium fejében? Azt hiszem, számos milliót fog szívesen fizetni. De hogy akad tőke, akármilyen nagyságban, az teljesen bizonyos.

Igen ám, de ércalapja honnan legyen a jöendő magyar banknak? Ez olyan gond, amely a magyar kormányoknak már régóta fejfájást okozott; törték is fejüket azon, hogy elválás esetére a jöendőbeli magyar banknak bizonyos ércalapot biztosítsanak. Sőt! létezik már egy erről szóló protokollum is, amelyben meg van állapítva, hogy a különválás esetére hogyan oszolja szét a közös banknak részvénytőkéje és ércalapja Magyarország és Ausztria között. Megengedem, hogyha a mi biztonságunk csak ezen protokollumban volna, akkor édes-keves ércalapunk volna. Mert ez olyan szerződés, mintha arról szerződtek volna, hogy a széjjelválás esetében hány napig essék az eső Budapesten és hány napig Bécsben. Ez nem függ a kormányok bölcseségétől. Rokitanszky osztrák államférfi és tudós bebizonyította, hogy bizony az osztrák-magyar bank aranyából Magyarországnak nem fog egy árva fillér sem jutni. Ha a magyarok bele nem egyeznek a közös bank fentartásába, akkor Ausztria egészen egyszerűen ezen közös bankját likvidáltatni fogja: akkor az köteles lesz kifizetni minden bankótulajdonosnak a neki dukáló aranyat. Marad azután még 200 millió korona, de ez a 200 millió nem Magyarországé, és nem Ausztriáé, hanem a bankrészvényeseké. Még azokra a 180 milliókra, melyeket a magyar állam befizetett

színaranyban, sincsen igényünk! Ezt nem depozitumba adta Wekerle, hanem hogy beváltsa a forgalomban levő állampapírpénznek magyar részét. Ezt meg is tette a bank, ez nem a banké többé, ez nem Magyarországé többé, ez a bankótulajdonosoké. De egyről megfélelkeztek állambölcseink és Rokitsanszky úr egyaránt: arról, hogy ezen bankó tulajdonosok között vannak magyar állampolgárok is és pedig körülbelül 700 millió korona erejéig. Ezt a 700 milliót likvidálás esetén ki fogja önöknek, a magyar bankótulajdonosoknak, fizetni az osztrák-magyar bank. Igen ám, de azután ez az önöké lesz és nem a magyar banké: hogy kerül ez az arany a bank pincéibe? Ép úgy, mint ahogy most a közös bank pincéibe került: mert önök aranypénzzel élni nem akarnak. A bank akart aranypénzt forgalomba hozni, de visszajött hozzá. Hónapokon át fizette a kormány a tisztifizetések és az államadósságok tetemes részét aranyban. Kevés héttel a kifizetés után megint ott volt az arany a bank kasszáiban. Az osztrák és magyar publikum nincsen hozzászokva az aranyforgalomhoz. Követeli a papírforgalmat, a hozzájutó aranyat elutasítja magától. Én fölteszem, hogy ezt a magyar nép ezután is tenni fogja. Ugyan azt mondják, hogy ezt azért tette a magyar nép, mert bízott a közös bankban. Ez nagyon tudományos, de nagyon ostoba felfogás. Lehetetlenség föltételezni, hogy a magyar béres, kocsis vagy piaci kofa azért nem fogadta el az arany koronákat és azért követelte inkább a papírpénzt, mert a bankkimutatások szorgos és pontos tanulmányozása után bízott benne és nem azért, mert észrevette és tudta, hogy a bankóval épúgy lehet adót fizetni, mint az arannyal és hogy a bírói ítéletek is erre a bankóra szólnak.

A magyar bank alapításának első lépése az lesz, hogy a törvényhozás azt fogja mondani, hogy ezentúl adót fizetni és adósságokat kiegyenlíteni magyar bankóval lehet; és annak az lesz a következménye, hogy a publikum odaviszi az aranyat, mit az osztrák banktól kapott, a magyar bankhoz és fog érette venni magyar bankókat. Nem is fog ez olyan bonyolult úton történni. A népnek túlnyomó része észre se fogja venni és mondhatom, hogy önök között is alig van egy-kettő, aki tudni fogja, hogy mi úton kerül a közös banknál fekvő aranya — amennyiben közös bankónak tulajdonosa — a magyar bankba és hogy az ő kezébe mi úton kerül közös bankó helyett magyar bankó. Ugy fog történni, mint annakidején a szürke bankónak kicserélése a mostani szivárványszínűvel. Ezen úton kb. 500 millió korona fog a magyar bank kasszájába kerülni. De hogyan fogja a magyar bank ezt megőrizni? „Hiszen az arany kifolyik.” „Hiszen Magyarországnak köztudomásúlag úgynevezett passzív fizetési mérlege van.” „Ez az oka annak, hogy Magyarországon az arany nem maradhat!” Nem akarok ezen fizetési mérleg teóriájával részletesen foglalkozni, hanem őszintén egy-két szóval elmondom a véleményemet: Én ezt a teóriát másnak, mint óriási számárságnak nem minősíthetem. A dolog ott kezdődik, hogy ez a fizetési mérleg nem

mérleg, hanem egyszerű kasszakontó. Ha üzletemben december végén több a pénz, mint január 1-én, akkor nekem kedvező a mérlegem? Ki hiszi ezt? Azért tönkre mehetnék. Ezen sok pénz talán onnét ered, hogy utolsó ruhámat is eladtam. Ha megfordítva az év végén kevesebb a pénz, mint az év kezdetén, ez talán annak a következménye, hogy megszilárdult a hitelem. Azelőtt a fizetésnél reszketnem kellett, hogy pontosan fizessek, mert csődbe megyek. Mostan nem kell ettől tartanom, nincs szükségem oly nagy kasszára. Ugyis van. A szegény embernek rendszerint aránylag több pénzre van szüksége, mint a gazdagnak. Nem azt állítom, hogy Rothschildnak kasszájában pozitíve kevesebb van, mint az enyémben, de aránylag igen. Mert ezerféle dologra, amelynél énnekem készpénzre van szükségem, arra Rothschildnak csak egy kézmozdulatra van szüksége. És úgy áll az országokkal is: minél gazdagabb egy ország, annál kevesebb a pénze. A hatalmas Angolországnek aránylag sokkalta kisebb pénzforgalma van, mint az osztrák-magyar monarchiának. Mert az angol, mint gazdag ember, rendszerint nem is fizet pénzzel, hanem csekkel, *clearing-gel*.

Az igazság az, hogy Magyarországnak mint élő, haladó nemzetnek a pénzforgalma évről-évre gyarapszik; mert hiszen minden új háztartás, minden új üzlet új pénzfogyasztó. Bizonyos hullámzás van, de az átlagot véve ez az összeg egyre növekszik. Ez magától értetődő igazság; de ugyanezt mutatja a statisztika és kimutatja mindenekelőtt a bank tíz napról tíz napra közzétett kimutatásaiban. A banknak, amely az ország készpénzének rezervoárja, az utolsó 17 év folyamán 700 millió koronával növekedett az érckészlete, eltekintve az államtól befizetett összegtől. Ezzel szemben elmélkedni, hogy miért passzív az, ami köztudomásúlag aktív, az engem arra az egyszeri öreg rabbira emlékeztet, aki nem tudván, hogy az orrán vagy az asztalán van-e a pápaszeme, ahelyett, hogy az orrához nyúlt volna, okoskodni kezdett: Ha pápaszem volna az orromon, látnék, nem látom a pápaszemet, tehát nincsen az orromon. Pedig ott volt. Minek okoskodni, hogy mi oknál fogva passzív a fizetési mérleg, holott az tényleg aktív?

De ez az okoskodás még nem jogosítana fel arra, hogy a fizetési mérleg tanát számárságnak nevezsem. Ez csak tévedés volna. De tessék elképzelni, hogy minő gondolat föltételezni, hogy Magyarország (amelyben arany nem terem, amely pedig aranyat használ és pedig nemcsak pénzre, hanem luxuscikkekre és technikai célokra is sok-sok millió korona aranyat) oly valamit, amit nem termel, de fogyaszt, rendszerint exportálja? Mintha valaki azon törné a fejét, hogy mit tegyenek, hogy Magyarország megszűnjék egy teát exportáló ország lenni, mert valami dőre elmélet azt mondaná, hogy Magyarország teát exportál. A „nagy” teoretikusok ezzel szemben azt mondják, hogy az arannyal másképen van. Az arany a legértékesebb tárgy és mivel szegény ország vagyunk, hát exportálunk aranyat, — ha nincsen is. Ez az, amit számárságnak nevezek. Ez annyira igaz, hogy

egyedüli módja a védekezésnek velem szemben mindig csak az volt, hogy megengedték, miszerint az arany befolyik, de hozzátették, hogy csak azért, mert a mi bölcs közös bankunk a valuta ügyünket kezelte. Hogy fog az menni, hogyha ezen isteni gondviselés helyébe közönséges magyar emberek lépnek? Erre csak az a feleletem, hogy a bank az aranyözönlés tekintetében nem tett soha semmit. Nincs is abban a helyzetben, hogy valamit tegyen, nem is az a feladata. A banknak minden 10-ik napon gyűlése van, ott az aranyáramlatokról csak annyiban történik említés, hogy bejelenti a titkárság, hogy a múlt dekádban befolyt ennyi és ennyi millió. Punktum. Arról, hogy mi történjék a jövőben, soha szó sincs. Minden ülésről protokollum van, van már vagy 600, egyikben sincsen egy árva szó sem arról, hogy mi történjék az aranybeözönlés tekintetében. Úgy vagyunk vele, mint Passauban a folyammérnökségi hivattal, mely hónapról-hónapra regisztrálja, hogy mennyi víz folyt le a Dunán. De mit mondanának ahhoz, hogy ha ez a hivatal azt állítaná, hogy ő szolgáltatja nekünk a Duna vizét és hogy mi magyarok, hogyha külön folyammérnökségi hivatalunk volna, a Dunagőzhajózást fenn nem tarthatnók, mert nem lenne vizünk. Tegyük fel, hogy egy újságnál akadna ember, aki megunta, hogy hónapról-hónapra azt írja, hogy a múlt havi jelentés szerint lefolyt megint ennyi és ennyi m³ víz. És ehelyett azt írná, hogy sikerült ennyinek és ennyinek lefolyását keresztülvinni. Tételezzük fel, hogy ez így menne évek során, hogy a miniszterek is így kezdenének beszélni. Mi volna a vége? Bizony ezen mérnök urak végtére elhinnék maguk is ezt a furcsa mesét. Így keletkezett az arany mesterséges idecsalogatásának hite és én élő tanúja voltam, amikor egy bécsi újságban először merült fel egy ily irányú kommuniké és azóta mindenkinek szokásává válván az ilyen beszéd, nincs valamirevaló tudományosságra igényt tartó ember, aki ne tudná, hogy az osztrák-magyar bank szállítja nekünk az aranyat. Pedig ő ezt nem teheti. Hogyha a bécsi tőzsdén az aranynak ára egy bizonyos nívón alul esik, akkor megvételre kínálják a banknak, mert a bank a törvény által kötelezve van arra, hogy egy bizonyos áron aranyat vegyen. Nem keresi, egyszerűen akceptálja azt, amit a publikum neki kínál.

Más aggodalmas lelkek azt tudják, hogy a közös bank személyi szervezete oly tökély, melyet megközelíteni a magyar bankban képtelenek leszünk. A banknak vezetősége két részből jul: 1. Főtanácsból, hat osztrák és hat magyar kereskedőből, közönséges kereskedők, amelyeneket a Lipótváros akármelyik utcájában találunk. Igaz, hogy mind nagyon tisztességes és gazdag, ik sem mondott csődöt Nem keresik őket tudományuk szerint egyik sem mondott csődöt. Nem keresik őket tudományuk szerint, Eveken át személyesen ismertem néhányat, állíthatom, hogy azon öt közül, akiket ismertem, kettő többet nem tudott a valutánkról, minthogy aranypénzünk sárga és gömbölyű. Nem is az ő tisztjük többet tudni, de hogy ezek őrzik a mi valutánkat, az nevetség felfogás. 2. Másik része a bankvezetőségnek a tisztikar, élén a

vezértitkárral. A banknak volt egyszer egy vezértitkára, Lucam, aki nagyon okos és tanult ember volt és azóta keletkezett az a babona, hogy a bank vezértitkára mindig rendkívüli ember. A közvetlen utóda, Leonhardt, nagyon derék ember: kitűnő zeneértő és ezen minőségében jutott is a bankba, mert előde, aki szintén nagy zenekedvelő volt, őt személyes titkárának tette; ebben az állásban nagy befolyásra tett szert, különben, mint okos ember, eleget is értett az üzlethez. Valami nagy szaktekin-tély azonban nem volt. Ennek utódjait személyesen nem ismerem, csak a nyilatkozataikból vagyok olyan bátor kijelenteni, hogy a valutához nem értenek. Ez nem is gáncs, mert hiszen az nem is tartozik a tisztjükhöz. A magyar és osztrák bank vezetőségének semmi köze a valutához; nem őrzi az aranyat, azt a strázsáló baka őrzi és őrzi az önmagát. Ha kedve kerekednék, hogy kifelé folyjon, azt fentartani emberi erő nem volna képes.

De ha már görcsösen ragaszkodunk ezekhez a lángelmék-hez, akik a közös bank ügyét jelenleg vezetik, hát megkaphatjuk őket. Ezen urak itt maradnak: a főtanács fele minden bizonynyal, mert ezek magyarországi kereskedők. De a tisztikart is megtarthatjuk részben és én azt tanácsolnám is, hogy tegyük. Nem azért, mintha azt hinném, hogy ezek bármikor bármi tekintetben is felülmúlnák a magyar bankvilág tehetségeit, hanem mert tényleg megbízható, mechanikai munkára szoktatott emberek és egy jegybank vezetéséhez olyan kevés elmésség kell, hogy ezen oknál fogva is tanácsos volna, hogy tartsuk meg ezeket az urakat, akiknek lángeszétől nem kell félnünk.

Sokkal fontosabb kérdés az, hogy milyen lesz a bank szolgáltatóképessége? Lesz-e képes Magyarország hitelszükségletét úgy kielégíteni, mint a közös bank?

Engedjék meg, hogy időfogytán* bizonyítás helyett itt egy beható számításon nyugvó állítással szolgáljak. Kétszer annyi hitellel szolgálhat a magyar bank, mint a mekkorával a közös bank addig szolgált.

A kérdés következő része a politikával áll érintkezésben. Tudják talán, hogy a dolog jelenleg úgy áll, hogy alig van ember, aki nyíltan azt vallaná, amit ezelőtt egyedül hirdettek, hogy a magyar bankot megcsinálni nem lehet, vagy hogy az káros. Sőt a mérvadó körök tiltakoznak az ellen, hogy azt valaha mondták volna. De hiába: „a király nem engedi”. Ez a dolog jelenlegi állása. Hogy Ausztria nem engedi az önálló magyar bankot, azt elhiszem és ha mi az ő jóakarátára és beleegyezésére szorulnánk, legjobb volna nem is izgatni ezen reménytelen dolog mellett és belenyugodni a régibe. Szerencsére Ausztria ebben nem tehet semmit. Ha önálló bankot akarunk, nem kell Bécs felé tekintenünk. Ausztria nem akadályozhatja meg, hogy a bennünket megillető arany ide jöjjön, még akkor sem, ha a saját bankját bankrottá tenné, csakis azért, hogy nekünk ne fizessen. Még ha mégis tagadná a beváltást, nem érhet el egyebet, mint csak hogy a

* Előadó ekkor már közel két órája beszélt.

művelet még egy fél esztendővel elhúzódik, mert amit nem kapunk beváltás útján, azt kapni fogjuk a fizetések útján. És tessék nagyzási hóbortnak venni, ha azt mondom, hogyha ma nem 1909 december 20-ikát imánk, hanem 1910 december 20-ikát és én azon feladat előtt állanék, hogy 1911 január 1-én az önálló magyar bankot életbeléptessem, tehát 10 nap alatt: egy percig sem haboznék és kereskedem nevémmel, írói becsületemmel, hogy ez keresztlátható volna anélkül, hogy az országot a legparányibb megrázkódtatásnak tennők ki.

Tehát Ausztria nem akadályozhat meg, de a király igen. A király pedig kijelentette, hogy nem akarja a bankot. De ha az történnék, hogy a király tényleg megtagadná jogunknak gyakorlatát, Magyarország pedig akarata mellett maradv a közös bank privilégiumát nem hosszabbítaná meg, akkor 1911 január 1-én a magyar és osztrák pénzügy törvényes alap nélkül állana. Képzeltető az, hogy ezt a magyar király és osztrák császár megengedné? Semmi szín alatt. Még akkor sem, ha joga volna így cselekedni. Pedig nincsen. Mert, hogy a király a katonaugyekben nem engedett, azt nagyon természetesnek tartom az ő szempontjából. Nem akarom vitatni, hogy jogos vagy jogtalan volt-e a felfogása, hogy ez az ő rezervált jogkörébe tartozik-e? De tény, hogy ez az ő felfogása volt és míg ő ezen felfogásnál marad, természetes, hogy tiltakozik az ellen, hogy az országgyűlés az ő jogkörébe avatkozzék. Hát hiszi a király, hogy a bankügy is az ő rezervált jogkörébe tartozik? Eszeágában sincs. Ami pedig nem tartozik a mi királyunknak a jogkörébe, ahhoz ő alkotmányos érzékével nem szokott ragaszkodni. Mint osztrák császár tudja, hogy Ausztria nem akarja a külön bankot. Magyar tanácsadói pedig szinte rávették a királyt, hogy ne engedjen. Egész más lesz a helyzet, ha a király belátja, hogy az ország többségének komoly akaratával áll szemben. Lehetetlen, hogy ez esetben vétőjét az ország egyik legfontosabb élettörekvésével szembe helyezze. Mert a bank önállósága egész gazdasági fejlődésünknek alapföltétele. Ha a magyar országgyűlés e kérdésben akaratát keresztül vinni képtelen, a magyar alkotmányosság illúziójának utolsó foszlányát is letépi s a jogaiban megcsalt, emberi és gazdasági fejlődésben megbénított nép — ezt nem Bécsnek, hanem a magyar államférfiaknak mondom — könnyen juthat arra a gondolatra: hogy a tehetetlen magyar országgyűlés helyett abba a *Reichsrat*-ba küldje követeit, mely már ma is kizárólag dönt legfontosabb életérdekei felett. Legalább nem fognak róla teljesen nélküle határozni!

